

Representantforslag 150 S

(2009–2010)

fra stortingsrepresentantene Elisabeth Aspaker, Svein Harberg, Henning Warloe, Erna Solberg, Ine M. Eriksen Søreide, Frank Bakke Jensen og Ingjerd Schou

Dokument 8:150 S (2009–2010)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Elisabeth Aspaker, Svein Harberg, Henning Warloe, Erna Solberg, Ine M. Eriksen Søreide, Frank Bakke Jensen og Ingjerd Schou om rett og plikt til etter- og videreutdanning for lærere og mer fleksible studietilbud

Til Stortinget

Bakgrunn

Faglig sterke og motiverte lærere er en grunnleggende forutsetning for å oppfylle hovedmålsettingen med Kunnskapsløftet; å legge til rette for en skole der alle elever møter utfordringer og gis mulighet til å utvikle sine evner og talenter. Allfor mange elever sliter oppover i klassene med manglende grunnleggende ferdigheter, og fortsatt går mange av dem ut av grunnskolen med så svake leseferdigheter at de neppe vil være i stand til å mestre videre utdanning og kunne delta for fullt i arbeids- og samfunnsliv. Dette er elever med betydelig risiko for å falle fra, dersom det ikke settes inn særskilte tiltak i videregående opplæring.

Nasjonale og internasjonale skoleundersøkelser har avdekket at norske elever på viktige fagområder ligger etter sine jevnaldrende i land det er naturlig for Norge å sammenligne seg med. Samtidig vet man at læreren er den viktigste enkeltfaktoren for å heve kvaliteten i utdanningen. Derfor må Kunnskapsløftet også bli et kunnskapsløft for dagens lærere, parallelt med at det introduseres ny lærerutdanning med skjerpede krav til kvalifikasjoner hos fremtidige lærere.

Forslagsstillerne mener det må være et mål at ingen elev skal gå ut av grunnskolen uten å ha tilstrekkelige ferdigheter i lesing, skriving og regning.

Kunnskapsløftet som er under innføring i norsk skole, vektlegger innlæring av grunnleggende ferdigheter gjennom hele skoleløpet og tydeligere faglige krav til elevene. En skole med krav og kvalitet bidrar til å redusere sosiale forskjeller. Den «vente-og-seholdning» som har preget norsk skole, erstattes av strategier for tidlige hjelpetiltak overfor elever som har problemer, slik at disse elevene oftere skal oppleve mestring. Det må være skolemyndighetenes ansvar å følge opp med kompetanseheving slik at lærerne blir i stand til å møte de forventningene som stilles til dem gjennom skolereformen.

Forslagsstillerne viser til at Høyre også tidligere har fremmet en rekke konkrete forslag for å styrke lærernes og skoleledernes kompetanse, både gjennom egne representantforslag og i sammenheng med behandling av stortingsmeldinger og de årlige budsjettene. Forslagene har systematisk blitt nedstemt av regjeringspartiene. I denne sammenheng vises det særlig til Dokument nr. 8:6 (2007–2008) om styrket lærerkompetanse og rekruttering av nye lærere, og Dokument nr. 8:100 (2006–2007) om tiltak for styrket skoleledelse.

Nye kompetansekrav til lærere

Nyutdannede lærere utgjør om lag 3 pst. av lærerne i skolen, og det betyr at det tar mange tiår å fornye lærerkorpsset. Dette understreker viktigheten av samtidig å satse på kompetanseheving også for lærere som er i arbeid i skolen. Ny lærerutdanning fra høsten 2010 innebærer en spesialisering av lærere mot barnetrinn og mellomtrinn/ungdomstrinn og større faglig fordypning, for å gjøre lærerne mer kompetente i møte med elevene uansett årstrinn. Søkertallene til lærerutdanningen har utviklet seg positivt etter at det ble satt nedre karaktergrense ved opptak, og sammen med bedre lønn kan dette tyde på en ønsket statusheving for læreryrket.

Nye prognoser fra Statistisk sentralbyrå indikerer at Norge kan komme til å mangle mellom 14 000 og 18 000 lærere i 2020. Det vil kreve rekruttering til lærerutdanningene i en langt annen målestokk enn GNIST-kampanjen så langt har bidratt til. Sett i forhold til det antall lærere som snart skal gå av med pensjon og ønsket om flere timer i skolen, er det nødvendig å trappe opp antall studieplasser og utdanne flere lærere i tiden fremover.

Situasjonen for realfag er særlig akutt. Nærmere 25 pst. av realfaglærerne i videregående opplæring vil forlate skolen i løpet av de neste fem årene. Det skjer samtidig som elevkullene øker og uten at det foreligger konkrete planer for hvordan man skal sikre nyrekruttering av høyt kvalifiserte lærere i realfagene.

Det er alvorlig dersom skolen ikke makter å tiltrekke seg kvalifisert personell.

Erfaringer fra tidligere perioder med knapphet på ferdigutdannede lærere er at dette særlig har gått ut over elevene i distriktene. Faren er reell for at sviktende lærerkompetanse vil skape kvalitetsforskjeller som ender med et A- og B-lag i Skole-Norge der skoler utenfor sentra vil bli tapere. Dette er en utfordring av nasjonal karakter, og det er et myndighetsansvar å sette inn tiltak for å heve statusen til læreryrket.

Forslagsstillerne vil utvide lærerutdanningen til et femårig mastergradsprogram hvor et 5. lønnet praksisår inngår i utdanningen. Det vil gi fremtidige pedagoger en mulighet til større faglig fordypning og bety at alle nye lærere vil starte sitt virke i skolen under kyndig veiledning fra en erfaren lærerkollega. I dag får 1 av 5 nyutdannede lærere slik veiledning basert på en intensjonsavtale mellom KS og Kunnskapsdepartementet fra februar 2009. Fremtidige lærere vil med et femårig mastergradsprogram få sine papirer og sin endelige godkjenning som lærer, etter det avsluttende praksisåret. Forslagsstillerne mener ett års sammenhengende praksis vil gi en mer realistisk innføring i lærerrollen og gi nye lærere en bedre start på yrkeskarrieren.

Etter- og videreutdanning

Etter Kunnskapsløftet er kompetansekravene til norske lærere skjerpet. Lærere som har arbeidet en tid i skolen, vil kunne oppleve at tidligere lærerutdanninger ikke tilfredsstiller nye kompetansekrav. I en undersøkelse foretatt av Utdanningsforbundet i 2009 oppgir også 7 av 10 lærere at de har behov for faglig oppdatering. Skolens behov må ligge til grunn for myndighetenes satsing på etter- og videreutdanning.

Regjeringens strategi «Kompetanse for kvalitet – strategi for videreutdanning av lærere 2009–2012», skal legge til rette for videreutdanning i prioriterte fag for lærere i grunnskolen og videregående opplæring. Strategien har fått tverrpolitisk støtte. Andre året i planperioden viser det seg imidlertid at en rekke

videreutdanningsplasser blir stående tomme fordi studietilbudene oppleves som for lite fleksible og for kostbare for deltagerne. Det avtegner seg et bilde der en rekke kommuner helt eller delvis ikke finner det mulig å benytte tilbudet. Om denne tendensen vedvarer, kan det lede til permanente kvalitetsforskjeller i norsk skole. Høyre vil sterkt advare mot en slik utvikling og mener regjeringen i dialog med kommunesektoren må sikre at nasjonale kompetansehevingstiltak for lærere kommer alle elever til gode, uavhengig av bosted.

Dagens organisering av videreutdanningen med statlig oppkjøp av plasser fungerer ikke etter hensikten. Erfaringer fra kommuner i Hordaland som i samarbeid med Høgskolen på Stord har utviklet etter- og videreutdanningstilbud basert på lokale behov, tyder på at disse kommunene har fått mer skreddersydde tilbud og langt mer videreutdanning igjen for pengene, sammenlignet med den nye ordningen med statlig kjøp av studieplasser ved utvalgte universitet og høyskoler. Tilsvarende tilbakemeldinger kommer fra kommuner i Sogn og Fjordane, som over år har utviklet et nært samarbeid med Høgskolen i Volda, for øvrig et tiltak som har måttet vike for ordningen med statlig oppkjøpte videreutdanningsplasser. Fra å ligge i toppen i gjennomføring av etter- og videreutdanning er Sogn og Fjordane nå havnet på bunnen.

Årets utnyttelsesgrad av tilgjengelige studieplasser er urovekkende for flere fylker og en indikasjon på at noe ikke fungerer. Forslagsstillerne mener regjeringen må justere kursen og lære av kommuner/skoleeiere som har erfaring med andre måter å tilrettelegge for etter- og videreutdanning på og til en lavere kostnad per lærer.

Tabell: Utnyttelsesgrad av videreutdanningsplasser etter at ledige plasser var refordelt ved utgangen av april 2010

Fylke	Brukte plasser	Tildelte plasser	Prosent brukt
Finnmark	35	45	78 pst.
Troms	50	77	65 pst.
Nordland	95	123	77 pst.
Nord-Trøndelag	56	66	85 pst.
Sør-Trøndelag	85	133	64 pst.
Møre og Romsdal	46	117	39 pst.
Sogn og Fjordane	1	52	2 pst.
Hordaland	122	226	54 pst.
Rogaland	103	211	49 pst.
Vest-Agder	18	78	23 pst.
Aust-Agder	31	52	60 pst.
Telemark	45	73	62 pst.
Vestfold	36	98	37 pst.

Fylke	Brukte plasser	Tildelte plasser	Prosent brukt
Buskerud	63	112	55 pst.
Oppland	42	79	53 pst.
Hedmark	62	88	70 pst.
Oslo	154	198	78 pst.
Akershus	165	256	64 pst.
Østfold	68	116	59 pst.

Realfag er et satsingsområde i videreutdanningsstrategien. I lys av det store antall realfaglærere som vil gå av med pensjon i videregående opplæring de nærmeste årene, er det behov for mer målrettede tiltak for å heve kompetansen hos yngre lærere for å veie opp for kompetansetapet når de mest erfarne lærerne slutter. I 1998 var 7,5 pst. av lærerne med fordypning i realfag i videregående opplæring eldre enn 60 år. I 2009 var dette tallet økt til 24,5 pst. I samme periode er antall elever økt med om lag 30 000 eller nærmere 20 pst.

Avsatte midler til videreutdanning i realfag er utilstrekkelig. Ambisjonsnivået for perioden 2010–2013 må opp for å motvirke at skolens samlede realfagskompetanse skal gå ned. Aktiv bruk av seniortiltak for å utsette avgangen til de mest erfarne lærerne kan avhjelpe noe av problemet i påvente av nyrekruttering, og bidra til at yngre lærere får hevet sin kompetanse.

Rekruttering av flinke fagfolk inn i skolen kan bidra til raskere rekruttering av nye lærerkrefter, men forutsetter tilbud om påbygging av pedagogisk kompetanse i form av teori og praksis. Dagens videreutdanningsstrategi synes ikke å fange opp et slikt behov. Innenfor fag hvor det er kritisk å kunne rekruttere og bygge ny kompetanse raskt, vil etterutdanningstilbud i pedagogikk være et egnet virkemiddel.

Sammen med kvalifiserte lærere er kompetente skoleledere en vesentlig forutsetning for å skape fremgang i skolen og høye elevenes læringsutbytte. Å lede en skole med et stadig mer sammensatt personale, et stort antall elever og foreldre stiller betydelige krav til lederegenskaper. Et bredt etter- og videreutdanningstilbud for skoleledere er viktig for å skape trygghet i lederrollen og utøve ledelse slik at skolen kan fylle sitt samfunnsoppdrag på en god måte.

Våre naboland

Både Sverige og Finland har igangsatt omfattende programmer for å heve lærernes kompetanse. I Finland har staten avsatt 21 mill. euro til formålet i 2010, og 34 000 ansatte i utdanningssystemet har mulighet til å delta i den statsfinansierte videreutdanningen. I Sverige investerer staten 2,8 mrd. svenske kroner til videreutdanning av yrkesaktive og «kompetente» lærere i perioden 2007–2011 der staten dekker 70 pst.

av 80 pst. lønn under heltidsstudier. Den svenske regjeringen har denne våren også foreslått å innføre en yrkesgodkjennelse av lærere og førskolelærere fra 1. juli 2010. En person kan godkjennes på to måter, enten gjennom lærereksamen eller annen akademisk fagutdanning komplettert med praksis og ett års pedagogisk utdanning. Tanken er at bare de som har denne sertifisering, skal få fast jobb i skolen.

Økt gjennomføringstakt

Det er forslagsstillernes oppfatning at regjeringens innsats for kompetanseheving for lærere verken er ambisiøs nok eller gir den nødvendige gjennomføringstakt. Derfor har Høyres representanter i sitt alternative statsbudsjett for 2010 foreslått en dobling av EVU-innsatsen til om lag 800 mill. årlig. Dagens videreutdanningstilbud er for stivbeinte, og fravær av desentraliserte og nettbaserte tilbud kan være forklaringen på at en rekke studieplasser selv i høyt prioriterte fag står ledig. Videreutdanning sentralisert til få studiesteder betyr høyere reise- og oppholdskostnader, og lærere med omsorgsansvar opplever utdanningstilbudet som utilgjengelig når studieplassenes geografiske plassering medfører lengre perioder med fravær hjemmefra.

Skolens tilgang på kvalifiserte vikarer er en utfordring. Andelen ufaglærte i skolen går atter en gang i feil retning. Verst er situasjonen i Finnmark med ca. 9 pst. ufaglærte lærere. Samtidig topper dette fylket en dyster frafallsstatistikk for videregående opplæring. Utviklingen er bekymringsfull og tilsier at videreutdanning av lengre varighet må organiseres slik at elevene skjerms mest mulig, og slik at andelen ufaglærte lærere ikke øker ytterligere. Vi må unngå at elever ved mindre skoler i distriktene får et dårligere undervisningstilbud. Det kan skape grobunn for uakseptable forskjeller i Skole-Norge og være til hinder for bosetting.

Forslagsstillerne reagerer på at videreutdanningsplasser i fag med dokumentert behov for ny kompetanse blir stående tomme. Det etterlyses mottiltak fra regjeringens side. Konkrete måltall for etter- og videreutdanning på høyt prioriterte fagområder må fastsettes og følges opp med virkemidler for å holde gjennomføringstakten på et forsvarlig nivå. Mer målrettede tiltak etterlyses også for å løse problemene i fag med de største rekrutteringsutfordringene.

Etter- og videreutdanningstilbud for lærere må utformes slik at terskelen for deltakelse senkes, og gi alle kommuner mulighet til å tilby sine lærere å benytte seg av relevante studietilbud. Samtidig bør det legges til rette for at etter- og videreutdanning for lærere kan startes opp andre tider på året enn ved begynnelsen av høstsemesteret. Arbeidsbelastningen for lærere er høyere ved skolestart, og for mange vil det trolig være lettere å komme i gang med videreutdanning om oppstart skjer på et senere tidspunkt.

Kartlegging av kompetansebehov og planer for kompetanseheving på skole- og kommunenivå er avgjørende for å utvikle en skole kjennetegnet av høy kvalitet. Bedre organisering og finansiering av etter- og videreutdanning for lærere krever forsterket engasjement fra skolemyndigheter både lokalt og nasjonalt.

Rett og plikt til kompetanseheving

Forslagsstillerne mener det må være en målsetting å etablere et system for etter- og videreutdanning som skal komme til å omfatte alle lærere. Som kunnskapsarbeidere kan lærerne vise vei for livslang læring og gjennom egen kompetanseheving bidra til å bygge en sterkere kultur for læring inn i norsk skole. Det er grunn til å anta at et mer forutsigbart system for etter- og videreutdanning vil gjøre skolen til en mer attraktiv arbeidsplass og dyrke flere faglig stolte lærere.

Et moderne kunnskapssamfunn trenger ambisiøse og engasjerte lærere. Skolen kan neppe løse sitt samfunnsoppdrag om den ikke lykkes i å skape en positiv kultur for læring, blant så vel elever som lærere. Enhver norsk lærer skal gjennom yrkesløpet gis tilbud om å delta i relevant etter- og videreutdanning for å holde tritt med utviklingen i de fagene man underviser i og i samfunnet for øvrig.

Nærmere 70 pst. av lærerne etterspør kompetanseheving. Forslagsstillerne mener tiden er moden for å trappe opp etter- og videreutdanningsinnsatsen og til å innføre en godkjenningsordning for lærere knyttet til rett og plikt til etter- og videreutdanning. På samme måte som det kreves av andre yrkesgrupper, må norske lærere systematisk ajourføre seg faglig for å opprettholde sin godkjenning. Lærere som ikke deltar i slik kompetanseheving, vil kunne miste retten til å undervise i ett/flere fag.

Et system som gir rett og plikt til kompetanseheving for norske lærere, inviterer til aktiv karriereplanlegging og vil gi nye utviklingsmuligheter for den enkelte og for skolen som institusjon. Det bør i denne sammenheng utredes om det kan være hensiktsmessig å innføre en ordning med individuell etter- og videreutdanningskonto (EVU-konto) for norske lærere, med opptjening av betalt tid til kompetanseheving basert på ansiennitet og som disponeres i samarbeid med arbeidsgiver. Det må utvikles hensiktsmessige studiemodeller som er tilpasset lærere i ulike arbeids- og livssituasjoner og som er mindre ressurskrevende å gjennomføre for samfunnet.

Oppsummering

Grunnlaget for en velutdannet befolkning legges i grunnskolen. Velkvalifiserte lærere er derfor en vik-

tig byggestein for et moderne kunnskapssamfunn, for å opprettholde og forbedre landets konkurransevne og for å sikre velferden for kommende generasjoner.

For å fremstå som en attraktiv arbeidsplass må norsk skole i større grad fremstå som en lærende organisasjon som sikrer alle lærere systematisk etter- og videreutdanning gjennom hele det yrkesaktive løpet. Dette er nødvendig for å utruste elevene best mulig for å møte kravene i videre utdanning og i fremtidens arbeidsmarked.

Generelt må all etter- og videreutdanning legges opp slik at flest mulig lærere får anledning til å delta og slik at elevene ikke blir skadelidende ved stadig hyppigere bruk av ufaglærte lærere som vikarer.

Forslag

På bakgrunn av dette fremmes følgende

f o r s l a g :

I

Stortinget ber regjeringen i forbindelse med 2011-budsjettet fremlegge en forpliktende opptrappingsplan for etter- og videreutdanning som omfatter alle lærere i norsk grunnskole og videregående opplæring.

II

Stortinget ber regjeringen tilrettelegge for mer fleksible modeller for etter- og videreutdanning, der kommunene gis større innflytelse over utformingen av studietilbudene slik at flere lærere raskere kan få hevet sin kompetanse.

III

Stortinget ber regjeringen iverksette et særskilt stipendprogram for rekruttering og videreutdanning av realfagslærere i videregående opplæring for å tette det kompetansegapet som ellers vil oppstå.

IV

Stortinget ber regjeringen utrede en ordning med individuell EVU-konto for lærere, som disponeres i samarbeid med arbeidsgiver.

V

Stortinget ber regjeringen innføre en godkjenningsordning for norske lærere for å stimulere til mer aktiv karriereplanlegging og kompetansebygging basert på rett og plikt til etter- og videreutdanning gjennom yrkesløpet.

3. juni 2010